

Történész teadélutánok

XXVII.

2022. december 8.

Mintegy a novemberi tea témájának a 20. századi spáciumát taglalva vettük szemügyre Fiziker Róbert mellékelt élvezetes esszéjét. A 19. század utolsó harmadában a kuruc-labanc vetélkedést a „két egyenrangú birodalomalkotó fél párharca” váltotta fel, majd mindkét nemzetre rázuhant „a kisállami lét kijózanító valósága”. A két ország 20. századi merőben más történetének döntő oka a nemzetközi eseményekben rejlett.

Az első világháború után kialakuló új helyzetet eltérően kezelte a két ország. A trianoni Magyarország alapvető célja a békeszerződés revíziója lett, Ausztria ellenben elfogadta a múlt visszahozhatatlanságát. Az akkortól Burgenland nevezett „éléskamra”, Nyugat-Magyarország megszerzése sokat segített ebben. A két világháború közötti osztrák történelmet a történettudomány egyrészt az Anschluß felé vezető egyenes útként, másrészt pedig az önálló osztrák nemzet kialakulásának tükrében tárgyalja. Fiziker Róbert esszéje egyoldalúságokat mellőzve, higgadt tárgyilagossággal foglalja össze a két ország viszonyát.

Találóak a korszakolásai. Az első világháborút követően elsősorban Nyugat-Magyarország kérdése (beleértve a soproni népszavazást) és a királykérdés határozta meg a bilaterális viszonyt. 1931-ben barátsági, békéltető eljárási és döntőbírói szerződés született, 1934-ben pedig a római jegyzőkönyvekkel hazánk – Berlin haragját magára vonva – Olaszországgal karöltve védte az Anschlußtól a „sógort”. 1936-ban Mussolini váltott, így 1938-ban a osztráknak Hitler birodalmába való betagozódása elkerülhetetlenné vált.

A második világháború utáni rövid konszolidációs időszaknak 1947-ben véget vetett a vasfüggöny leereszkedése, és csak 1954-ben jelenhetett meg először komoly szándék a kétoldalú viszony rendezésére. 1956. november 4. után kétszázézer honfitársunk a lábával szavazott, az ekkortájt születő osztrák nemzet óriásit segített a menekülteken. Az 1957–1964 közötti éveket a szerző a „kiútkeresés” időszakának nevezi. Az esszé felmutatja az 1964 és 1973 közötti az államközi rendezés fontos mérföldköveit is, ami végül egy „modellértékű jószomszédsági viszony” kialakulásához vezetett.

Hosszabb diskurzusban mérlegeltük az osztrák identitás szövevényeit. Hiszen nemhogy a dualista Monarchia idején, hanem még az 1955. évi államszerződésig, a semlegesség megszületéséig sem létezett osztrák nemzettudat. A két világháború közötti időszakban az osztrák nemzeti érzésnél erősebb volt a tartományi identitás, sőt Burgenlandban a Pannongondolkodás is továbbélt, hiszen Mohácstól Trianonig nem létezett államhatár hazánk és az osztrák tartományok között.

Sok szó esett az Anschluß-gondolat korszakonként merőben különböző társadalmi támogatottságáról. A beszélgetés során Fiziker Róbert felhívta a figyelmet arra, hogy 1920-ban az „Anschluß” szó Burgenland Ausztriához csatolását *is* jelentette, így nyert értelmet az „Anschlußtól Anschlußig” fejezetcím.

Élénk vitát váltott ki, hogy 1920 után volt-e reális esély a Habsburg restaurációra. Meghívott vendégünk – szembemelve a szakma fő vonalával – amellet kardoskodott, hogy

1921-ben Magyarországon és 1936-ban Ausztriában is – megfelelő előkészítés esetén – sikerülhetett volna.

A szerző olvasmányos stílusban, jól felépítve tekinti át a magyarok és az osztrákok viszonyát a sokak által „rövid”-nek gondolt 20. században. Esszéjével talán ahhoz is hozzájárult, hogy a magyar–osztrák viszony ne csak két „operettország” felszínes nosztalgiáját jelentse, hanem valódi érdeklődést egymás történelme, kultúrája, múltja és jelene jobb megismerésére.

Hegedüs Gyula

Fiziker Róbert

Magyar–osztrák kapcsolatok a 20. században

Történelem Teadélután, MTA, 2022. december 8.

„A legszilajabb kisbürgözdí önképzőkörös sem tagadhatja, hogy integritásunk és feltámadásunk útján a szövetségest nem a holdban, nem is valamilyen tengerentúli jövevényben, hanem abban kell keresnünk, akivel négyszáz éven át sokat zsörtölödtünk ugyan, de sok dicső napot és évet is töltöttünk együtt.”

(Új Nemzedék, 1923)

Magyarország és Ausztria labdarúgó válogatottjainak első egymás elleni, hivatalos mérkőzését százhusz évvel ezelőtt, 1902. október 12-én játszották Bécsben. A magyar csapat 5:0 arányú vereséget szenvedett. Azóta több mint százharminc alkalommal találkozott a két nemzeti gárda és majdnem minden második derbin magyar győzelem született. Bécs és Budapest „reprezentatív” együttese 1902-ben még „egy csapatban játszott”, az 1867-es kiegyezésnek köszönhetően létrejött Osztrák-Magyar Monarchiában, de az államjogi struktúrának megfelelően szóba sem jött a közös válogatott ötlete. Ettől függetlenül manapság is gyakran emlegetik azt a régi anekdotát, amely szerint megkérdezik a kávézóba belépő Habsburg Ottót, kinek szurkol az esti osztrák–magyaron? „*Miért, ki ellen játszunk?*” – szól a válasz. Mindenesetre az osztrák–magyar labdarúgó mérkőzések vonzereje a huszadik századi kétoldalú kapcsolatok minden negatív periódusán átívelt.

1873. november 17-én kezdte meg működését a budapesti törvényhatóság. Pest, Buda és Óbuda egyesítésének szándéka mögött az a célkitűzés volt tetten érhető, hogy az országnak méltó fővárosa legyen, amely képes lesz felvenni a versenyt Béccsel, és idővel annak helyére lép. Ez a magyar történelemben egyedülálló, a nemzet nagyságát szimbolizálni hivatott presztízsbetűzés-sorozat világszínvonalú, a császárváros fejlettségéhez fokozatosan közelítő metropoliszt teremtett. Ugyanakkor az is tény, hogy a kiegyezés Buda 1541-ben odavesztett térségbeli szerepe újjászületésének csupán az illúzióját teremtette meg, a nemzeti romantika napjainkig virulens kuruc–labanc vetélkedése két egyenrangú birodalomalkotó fél párharcává szelídült. Fél évszázad elteltével mindkét országnak és a megmaradt vízfejű fővárosoknak a kisállami lét kijózanító valóságával köszöntött be a rövid huszadik század.

Operettországok

„Ez a vén gazember és szélhámos Kánya, akinek már olyan sok van a rovásán, oda fog juttatni minket, hogy a nemzetiszocialisták Ausztriát zsebre vágják, s azután Magyarországot is megpróbálják gleichschaltolni.”

(Bajcsy-Zsilinszky Endre, 1933)

A több évszázadnyi ambivalens, de egyre árnyaltabban megítélt együttélés ellenére Ausztriában és Magyarországon a másik nép 1918 utáni történelme iránti érdeklődés minimális volt. A sógoroknál egyetlen összefoglaló munka sem jelent meg hazánk huszadik századi históriájáról, de itthon sem volt sokkal jobb a helyzet. Pedig elég arra utalni, hogy a mindkét országban azonos módon kilátástalannak tűnő nulladik óra és a hasonló történeti fejlődés levonható tanulságok sorával szolgált volna. Persze bizonyos, az egyetemes történetben is meghatározó jelentőséggel bíró kérdések (a Párizs környéki békeszerződések és azok revíziója, a nyugat-magyarországi/burgenlandi kérdés, a Habsburgok restaurációja, illetve a demokratikus és az autoriter uralmi rendszerek küzdelme) határmezsgyéjén, továbbá a Horthyról elnevezett rendszer genezisének és „kifutásának” (magyar–bajor–osztrák szélsőjobboldali kapcsolatok és az Anschluss) vizsgálata során már a múlt század hatvanas éveitől kezdve megjelentek releváns résztanulmányok. Ennek köszönhetően – legalábbis Bellér Béla szerint – olyannyira „*tiszta lett a kép*”, hogy csupán egyetlen feltérképezésre váró fehér folt maradt, az 1920-as évek története a világgazdasági válság kitöréséig. Természetesen az ő, 1975 és 1985 között három részben közölt, a Horthy-kori történetíráshoz hasonlóan a burgenlandi kérdés „szűk ablakán keresztül” készült munkája töltötte ki ezt a rést.

A magyar–osztrák kapcsolatok második világháború utáni történetének feldolgozása a múlt század kilencvenes éveiben kisebb külügyi forráspublikációkkal kezdődött, amelyek bevezetői a legfontosabb csomópontok megismeréséhez is támpontot adtak. Az 1956-os forradalom és szabadságharc alatt és azt követően a menekültügy kezelésében tanúsított osztrák magatartás bemutatásához az utóbbi két évtizedben a kulturális kapcsolatok, a határviszonyok, az 1989–1990 fordulóján végbement változások és az állambiztonsági terület vizsgálata társult. Ráadásul a magyar reláció tárgyalása egyre több osztrák kutatót is foglalkoztat. Bár az utóbbi évtizedek hoztak tehát némi változást, természetesen ez az esszé – amely a szerző fésületlen tanulmányai mellett Gecsényi Lajos mérnöki pontosságú írásain alapul – sem vállalkozik a huszadik századi kétoldalú kapcsolatrendszer teljes spektrumának bemutatására. Ugyanakkor mind az 1938 előtti, mind az 1945 utáni korszakból megragadhatók a főbb csomópontok.

A kis magyar–osztrák háború után bölcs, komoly formában máig nem vitatott kompromisszumos megoldással zárult, illetve szőnyeg alá söpört nyugat-magyarországi kérdés 1945-ig folyamatos teherként maradt a bilaterális viszonyban. A második meghatározó elem az egyre aktívabb, mindkét országban népszövetségi tagságot, kölcsönt és stabil valutát eredményező – elsősorban a magyar–olasz együttműködés kibővítésének prizmáján keresztül értelmezendő, 1931 januárjában aláírt, pragmatikus megfontolásokon nyugvó barátsági, békéltető eljárási és választott bírósági szerződés. A Rómából Berlin felé tartó magyar

külpolitikai irányvonal miatt a bécsi magyar királyi követség és általában az osztrák kapcsolat értéke a múlt század harmincas éveiben erőteljesen devalválódott, az Anschluss pedig a viszony időleges befagyásához vezetett.

Összességében az Osztrák-Magyar Monarchia két egykori meghatározó országa a kapcsolatok szövevényes hálóját az 1918 utáni új hatalmi konstellációban is – kisebb-nagyobb hullámvölgyekkel – megőrizte, mindaddig, amíg Ausztria önálló állami létét fel nem számolta a náci Harmadik Birodalom. Némileg szimbolikus, hogy a két államnak az Anschluss előtti utolsó találkozója a budapesti Operaházban zajlott le, ahol Lehár Ferenc *A mosoly országa* című operettje volt műsoron – az első alkotás ebben a műfajban, amely nem vidám végkifejlettel zárul. Ráadásul a darab leghíresebb áriájának (*Vágyom egy nő után*) német címe (*Dein ist mein ganzes Herz*) is csak a látszatot palástolta: a magyar fél ugyan folyamatosan hirdette, de nem vállalta fel az osztrák–magyar sorsközösséget, sorsát Ausztria ellenségének sorsához kötötte, és ezzel – úgy tűnik – véglegesen ki is zárta az egykori államközösség feltámadásának minden lehetőségét.

„*A tonnányi értelmetlenség és jogtalanság mellett [...] egy cseppnyi értelem és jogszerűség volt*” – azt gondolhatnánk, hogy a kétoldalú relációban elhangzott fenti értékelés a nyugat-magyarországi kérdés kompromisszumos megoldásával, a soproni népszavazással kapcsolatban hangzott el valamelyik magyar vezető politikus szájából. Valójában azonban a mondat Karl Rennertől, az osztrák békedelegáció vezetőjétől, Ausztria államkancellárjától, majd szövetségi elnökétől származik, és egy 1946-os, Burgenland negyedszázadára visszatekintő tartományi kiadvány köszöntőjében olvasható. Renner ehhez még azt is hozzátette, hogy büszkeséggel tölti el, hogy a Saint-Germain-i tárgyalásokról „hazavihette” Burgenlandot, ezzel „cseppnyi vigaszt” nyújtva Ausztriának „a tonnányi csalódás közepette”. Mindez találóan érzékelteti a kétoldalú kapcsolatok két világháború közötti terheltségét. Ez a viszonyrendszer egy egyáltalán nem közös megegyezésen alapuló válás után jutott el a kapcsolattartástól az őszintétlen összezelegedésig, és ez – miután a magyar fél a régit feláldozta egy érdekkapcsolatért – némi fáziskéséssel ugyanazt eredményezte Maradék-Ausztriának és Csonka-Magyarországnak: *finis Austriae et Hungariae*.

Érdemes azt is megemlíteni, hogy a két világháború közötti Magyarország és Ausztria külügyi irányvonalát és viszonyrendszerét a Mária Terézia által 1754-ben alapított, mai nevén *Diplomatische Akademie Wien* intézményében pallérozódott kiváló tehetségű politikusok határozták meg. A magyar külpolitika *grand old man*-ja Kánya Kálmán volt, aki a külügyminiszter első helyetteseként, majd berlini követként, végül a magyar diplomácia első számú vezetőjeként meghatározó módon formálta a magyar lépéseket. „*Az osztrák directeur politique*” pedig egyértelműen Theodor Hornbostel volt, aki előbb budapesti követségi tanácsosként, majd a *Ballhausplatz* politikai osztályfőnökeként, végül rendkívüli követként és meghatalmazott miniszterként vett részt a külpolitikai döntéshozatalban, ráadásul a bécsi hírszerzés szálai is az ő kezében futottak össze.

A második világháborút követően az „első áldozat” és az „utolsó csatlós” (két, részben hamis toposz) pozíciójából kiindulva kellett felépíteni és konszolidálni a mind több problémával terhelt viszonyt. A közös múlt örökségére építve ez 1945 és 1947 között sikerrel

is kecsgetett, de amint világossá vált, hogy a két ország az egymással szemben álló világrendszerek ellentétes oldalára került, ez a kapcsolatok alakulását is hosszú időn át meghatározta. Megépült drótsövénnyel és aknazárból a „vasfüggöny”, magyar kémrezidentúra telepedett Bécsbe, a titkosszolgálatok Mekkájába, minimálisra csökkent a kereskedelmi forgalom, a kulturális és sportérintkezések száma és a szabad találkozások lehetősége. A kapcsolatok szovjet iránymutatásra történt rendezési szándékának rövid hónapjai (1954 vége és 1956 ősze között) után, a magyar forradalom és szabadságharc elfojtását követően Ausztria sok tízezer magyar menekült számára nyújtott átmeneti otthont, ennek minden politikai és pénzügyi terhét is vállalva. További éveknek kellett eltelniük, mire egy kiútkeresési (1957–1964) és egy államközi rendezési folyamaton (1964–1973) keresztül a történelmi múlt pozitívrá hangolódott emléke, az osztrákok biztonságos országhatár iránti vágya, a magyar gazdaság talpon maradásához, illetve fejlődéséhez nyújtott mind határozottabb osztrák támogatás, és a magyar vezetés nemzetközi politikai helykeresése a hetvenes évekre modellértékű jó szomszédsági viszonyt hozott létre Közép-Európa közepén, a két világrendszer határán. Az osztrák nyugati (önkéntes) és a magyar keleti (kényszerű) elkötelezettség tiszteletben tartásán alapuló együttműködés egyre tágabbra nyitotta Magyarország számára a „nyugati kaput”.

Az 1945 utáni kapcsolatok alakulását találóan jellemezte Fred Sinowatz osztrák szövetségi kancellár az ELTE díszdoktori címének átvételekor: *„A jó szomszédság vágyától vezettetve, a kulturális és szellemi összekapcsolódás tudásával felvértezve, merev államhatárokon, valamint eltérő gazdasági és társadalmi rendszereken átlépve, lépésről lépésre lebontottuk az akadályokat és helyreállítottuk a bizalmat”*. Ehhez a burgenlandi történész politikus azt is hozzátette, hogy a „nem mindig könnyű múlt megértésén (és nem legyőzésén)” alapuló kompromisszumkészség nyugalmat teremtett Európának „a történelem során egyik legérzékenyebb részén”. Sajátságos módon Wenzel Anton Eusebius von Kaunitz osztrák államférfi, Mária Terézia államkancellárjának mondása határozta meg a két fél pragmatikus irányvezetését: *„A politikában nem a kívánatosra, hanem az elérhetőre kell törekedni”*.

Anschlusstól anchlussig

„Magyarország volt mindenkor az a szomszédunk, amellyel gazdaságilag legjobban kiegészítettük, politikailag legjobban megértettük egymást és amellyel szellemileg a leggazdagabb kapcsolataink voltak.”

(Karl Renner, 1945)

A magyar–osztrák államjogi kapcsolatok megszűnése után a Károlyi-féle népköztársaságot elsőként és a trianoni békeszerződés ratifikálásáig egyedülként elismerő Bécsben létesült külképviselet. A függetlenné vált Magyarország első államközi megállapodásának köszönhetően 1918. november végétől, december elejétől újraindult, ha nem is a szükséges mértékben, az árucere-forgalom, hogy aztán permanens problémává nője ki magát a két

világháború közötti korszakban. A Károlyi-kormány természetes szövetségesének tartotta a köztársasági, külpolitikájában mérsékelt szociáldemokrata irányvonalat képviselő Ausztriát, amely elvileg ragaszkodott a német többségű területek megtartásához, illetve önrendelkezésének biztosításához. Ugyanakkor csupán az Anschluss tilalomért nyújtott nagyhatalmi kárpótlás és a csehszlovák korridor terv elvetése eredményezte azt, hogy Nyugat-Magyarország német területeit az osztrák békeszerződés második tervezete 1919 júliusában népszavazás nélkül Ausztriának ítélte.

Ráadásul az osztrák nagykoalíció, majd az azt váltó jobboldali kormány nem csupán a külpolitikai érdekérvényesítésben, de a belpolitikai konszolidáció terén is sikerebb volt magyar partnerénél és megakadályozta a tanácsköztársaság importját. Ugyanakkor Otto Bauer szociáldemokrata külügyminiszter politikáját a keleti szomszédokkal való jó viszony és az antanthatalmak irányában történő manőverezést megkönnyítő szilárd osztrák belpolitikai helyzet megteremtésének szándéka mellett a tanácskormányral és a proletariátus harcával való, a Bécsben is szervezkedő ellenforradalmi erőkkel szemben is megnyilvánuló szolidaritás is jellemezte. Az osztrák kormány nem hívta vissza a saját és fogadta a tanácskormány új követét, illetve annak gazdasági megbízottját, majd a tanácsrendszer miatt az országot elhagyók után menedékjogot biztosított az Ausztria területére menekült magyar kommunistáknak is, végül a nagyhatalmak egyetértésével hozzájárult ahhoz, hogy azok Szovjet-Oroszországba távozzanak.

A kétoldalú kapcsolatok legnagyobb teherterhelését a magyar revíziós politika egyetlen tartós sikertörténete, a soproni népszavazás, illetve ezzel összefüggésben a Habsburg-restaurációs törekvések jelentették, ugyanis bárhol is indult volna ki ilyen kísérlet, az mindenképpen a korábbi területi integritás irányába tett lépés lett volna. A Habsburgok 1919. áprilisi ausztriai kiutasítása és az 1921. novemberi, külső fenyegetés hatására elfogadott magyarországi trónfosztása ugyanolyan kevésbé juttatta nyugvópontra a királykérdést, mint amennyire nem akarta a magyar közvélemény tudomásul venni *Deutsch-Westungarn* olasz közvetítéssel, a velencei jegyzőkönyvben – Sopron és környéke kivételével – rögzített elcsatolását.

A népszavazás gondolata azért került a nagyhatalmak látókörébe, mert a francia diplomácia ezzel kívánta leszerelni a szűnni nem akaró ausztriai, alapvetően szociáldemokrata Anschlussagítációt. Másrészt a magyar ellenforradalmi kormányok folyamatosan és különböző eszközökkel (jobboldali fordulat elősegítése pénzügyi támogatással, vagy akár katonai fellépéssel, gazdasági kényszerítő intézkedések a súlyos ellátási nehézségekkel küzdő Ausztriával szemben, a szövetséges nagyhatalmak ostromlása, végül szabadcsapatok felállítása és ellenállás szervezése a népszavazási területen) próbálták elodáztatni az igazságtalannak tartott rendelkezés életbe léptetését. A két fél intranszigiens álláspontjának feladása és az érdemi kétoldalú párbeszéd végül olasz közvetítéssel indult meg és vezetett a kérdés tartós, a Burgenlandot Sopronért formula kölcsönösen elfogadott érvényesítésével történt rendezéséhez, illetve tudatos jegeléséhez. A IV. Károly két visszatérési kísérlete kapcsán lezajlott belső hatalmi harc epilógusa érdemben nem befolyásolta az eseményeket.

A magyar fél sohasem mondott le külön nyilatkozatban a népszavazás nélkül Ausztriának ítélt nyugat-magyarországi területekről és folyamatosan azt hangoztatta, hogy ezt

nem önként, békés megegyezés formájában vállalta és a velencei egyezmény szövege sem tartalmaz ilyen kitételt. A népszavazás eredményét az osztrák kormány sem ismerte el és a két fél között „*hosszú és kellemetlen diszkusszió fejlődött ki*” a plebiszcitum körülményeiről és érvényességéről. Összességében Ausztria és Magyarország is kinyilvánította készségét a viszony javítására. A több évszázados együttélés után meghúzott határ két oldalán két emlékezet, a *civitas fidelissima* és a pannon régió természetes, elveszített fővárosának narratívája élt és él párhuzamosan egymás mellett.

A kapcsolatok minőségileg új fázisba léptek az 1923. április 10-én aláírt választott bírósági megállapodással, amelyben a két ország arra kötelezte magát, hogy a köztük felmerülő vitás kérdéseket „barátságos egyetértéssel” oldják meg. Ebben az sem okozott jelentősebb problémát, hogy a kiépülő Horthy-rendszer antidemokratikus tendenciáit, a bajor–osztrák–magyar szélsőjobboldali kapcsolatokat és az olasz fasiszta rendszer iránti növekvő magyar rokonszenvet némi aggodalommal konstataáltak az osztrák követjelentések, miközben titkos együttműködés alakult ki az ausztriai demokratikus berendezkedés aláásására Róma, osztrák Heimwehr-körök és Budapest között.

Az első fennmaradt éves összefoglaló politikai követjelentés 1929-ből származik, eszerint előfordultak ugyan a kétoldalú viszonyra „kisebb homályt vető” incidensek, de „ezek teljesen elsimultak”. Ekkor még nem alakult ki rendszeres kapcsolat a két fél között, de magyar követ már ekkor „bizonyos mértékű rokonszenvet” tapasztalt osztrák oldalról, és a magyar kormányzat is „a legjobb kívánságokkal kísérte” az osztrák antimarxista kurzust. Johannes Schober osztrák kancellár már 1929 végén megüzente Rómába és Budapestre, hogy „*el van határozva 'ideell' bekapcsolódni az olasz–magyar kapcsolatba*”, az egykori rendőrfőnöknek a Monarchia iránt táplált rokonszenve és az olasz nyomásra folytatott nyílt magyarbarát, a Bethlen-kormányzattal szimpatizáló politikája a legyőzött kis államok összefogását célzó magyar szándékkal párosulva az 1931. január 26-án aláírt magyar–osztrák barátsági, békéltető eljárási és döntőbírósi szerződéshez vezetett.

Újabb impulzust adott az egymásra utaltság felismerésének, hogy miután a gazdasági nehézségei megoldása érdekében minden *panaceát* érdeklődéssel megvizsgáló Ausztriát Hágában kikosarazták, a világválság hatására termékeinek biztos piacot kereső Magyarországgal kedvező lehetőség nyílt a gazdasági, illetve az olaszokkal kibővítendő politikai-ideológiai kapcsolatok bővítésére. Az osztrák baloldallal való erélyes leszámolást a magyar fél is lelkesen üdvözölte, és immár semmi sem állhatott a szoros politikai és gazdasági együttműködést előirányozó római jegyzőkönyvek 1934. márciusi aláírásának útjába. Bécs egész politikáját – a magyar kapcsolattal megtámogatva – Olaszországra építette fel, és ezen a Dollfuss elleni merénylet sem változtatott, Budapest azonban nem akarta túlzottan megmervíteni a magyar külpolitikát, mert az Hitler hatalomra jutása után német relációban sok gondot okozhatott volna.

Mivel tulajdonképpen csak idő kérdése volt, mikor nyeli le a Német Birodalom a kis- és nagyhatalmak által is egyre inkább cserbenhagyott Ausztriát, a magyar diplomácia – ugyan folyamatosan hangoztatta a két nép barátságát és közös érdekeit – a rendszeressé váló kétoldalú eszmecseréken az osztrákokat folyamatosan a németekkel való megegyezés szükségességéről

győzködte. Ennek jegyében üdvözölte az 1936. július 11-i német–osztrák egyezményt, hogy aztán a berchtesgadeni fiaskó után már csak arra szorítkozzon, hogy „nagy együttérzését fejezze ki Schuschnigg kancellár iránt”. A hivatalos Bécs pedig csak a szépre emlékezve és emlékeztetve kapaszkodott ebbe az utolsó szalmaszálba, miközben tisztán látta és kritikusan is szemlélte, hitegetésnek minősítette a magyar álláspontot.

Jellemző a kétoldalú viszonyra az a mondat, amelyet Kánya Kálmán külügyminiszter vágott Leopold Hennem budapesti osztrák követ fejéhez: „*Minthogy Ön már régóta nem mond nekem semmi politikailag érdemlegeset, mondjon hát legalább valami vidámat!*” Persze, ez a kritika fordítva is elhangozhatott volna, másrészt valójában mindkét állam a nagyhatalmak játékszere volt és a bonyolult külpolitikai képletek megfelelő levezetésére nem mindig voltak meg a megfelelő emberek. Bár a két kormány folyamatosan tájékoztatta egymást és egyezettette is a külpolitikai akciókat, 1937 közepétől már csupán ügyvivői rangú diplomata állt a bécsi magyar külképviselet élén. Talán a magyar diplomácia rossz lelkiismerete is közrejátszik abban, hogy az anchluss közvetlenül megelőző időszakból alig találunk külpolitikai tárgyú jelentéseket és az 1938. márciusi események összefoglalója már Berlinből érkezett meg a Dísz térre. Ez az osztrák függetlenségi szándék és a német bekebelezési akarat közötti „áthidalhatatlan ürről” számolt be.

Márai Sándor írja, hogy „*rendkívül ideges vagy nagyon okos emberek*” már az anchluss bekövetkeztének reggelén „*csomagolni és rendelkezni kezdettek, s nem csak Bécsben*”. Ehhez képest a magyar diplomácia már a hivatalos német közlés előtt szerencsekívánatait fejezte ki Berlinben a vér nélkül végrehajtott egyesüléshez. Kánya Kálmán külügyminiszter a külügyi bizottság előtt arról beszélt, hogy ennek „előbb-utóbb be kellett következnie”, és a „kiválóan előkészített” és a nagyhatalmak által tudomásul vett német lépések a várható nehézségek dacára is igazolták, hogy a magyar kormányzat „helyes úton járt” a német barátság ápolásával. Horthy kormányzó szerint nem történt más, mint hogy „*egy régi jó barátunk egyesült egy másik régi jó barátunkkal*”. Bethlen István gróf szerint pedig ez az esemény „*történelmünk négyszáz éves szakaszára tett pontot*”.

Érdeemes röviden kitérni a királykérdés jelentőségére a kétoldalú kapcsolatokban. Egyrészt azért, mert annak rendezését a magyar politikai elit a trónfosztás ellenére csak jegelni tudta és a „hétköznapi feladatok” elvégzése utánra, a „legközelebbi ünnepnapra” halasztotta. Másrészt kevésbé ismert, hogy Hitler a bécsi Heldenplatzon, 1938. március 15-én elmondott beszédének elején hevesen támadta a legitimistákat és az általuk képviselt Duna-völgyi missziót. Azt, hogy „*volt fantázia a restaurációban*”, és ez nem csupán „a szokásos tam-tam és grenadírmars” továbbélését jelentette volna, nem csupán az igazolja, hogy a két világháború közötti magyar külügyi dokumentáció fennmaradt anyagában az anchluss-szal kapcsolatos dossziék mellett a királykérdés esélyeinek vizsgálata teszi ki a legnagyobb tematikus iratmennyiséget.

Felfogásunk szerint 1921 tavaszán és őszén Magyarországon, illetve 1938 tavaszán Ausztriában két hasonló, párhuzamos történet zajlott le, tulajdonképpen azonos esélyekkel és a győztesek igazának évtizedek óta tartó, kényelmes, de hamis mantrázásával. Összességében – Theodor Hornbostel véleményével egyetértve – annyi állítható bizonyossággal, hogy a

restauráció „megfelelő előkészítéssel, belpolitikai szemszögből” megvalósítható lett volna, de a Habsburgok visszatérését „éppen úgy, megfelelő propagandával meg is lehetett volna akadályozni Bécs [illetve Budapest] határában”. A *fait accompli* megteremtése elsősorban azért nem sikerült, mert bár igenis volt realitástartalma a királypárti mozgolódásnak és báró Bornemisza Gyula svájci követhoz hasonlóan sokan csak az uralkodó hazatérésétől várták a belső konszolidációt, de „nagyon óvatos székelyként inkább igen későn cselekedtek, mint igen korán”. Pedig csupán – Pethő Sándor szavaival – „egy gyűszűnyi merészségre lett volna szükség”.

„Hát jól tanították a történelmet”

„Ez egy érdekházasság, amelyre a felek józan megfontolásokkal lépnek, összeszoknak, s később esetleg összeemelegednek.”

(Kádár János, 1967)

A második világháború után a győztes nagyhatalmak megszállása alatt álló Ausztria és Magyarország hivatalos kapcsolatok nélkül is számos megoldandó problémával szembesült. A polgári és katonai menekültek, illetve a koncentrációs táborokból szabadult foglyok hazaszállításiának megszervezése, az Ausztriába hurcolt magyar vagyon megmentése, a németnek minősített egykori magyarországi osztrák vállalatok felmérése, a gazdasági kapcsolatok és a normális mindennapi életvitel mielőbbi helyreállítása a Vöröskereszt munkatársai, az egykori bécsi követség helyben maradt személyzete és a külügyi megbízottak összefogott tevékenységét igényelte. 1945 decemberében rövid távú kereskedelmi egyezményt kötött a két fél, amely az osztrák nyersanyagok és ipari félkész termékek szállításáért a magyar élelmiszerexportot aktivizálta. Az állami szintű árucserre mellett az első világháború utáni évekhez hasonlóan jelentős méreteket öltött a határ menti csempészet. A kétoldalú kapcsolatokat a következő két évtizedben leginkább a vagyonjogi vita terhelte meg.

1946 tavaszán Meinrad Falser és Bartók László követségi tanácsosok személyében nem hivatalos képviselők kezdték meg működésüket a két fővárosban. Ezt a folyamatot még Sopron ügyének ismételt, osztrák tartományi és szövetségi kormányzati szinten történt felvetése és néhány hónapon át tartó lebegtetése sem hátráltatta érdemben. 1948-ban a szövetséges hatalmak képviselőinek engedélyével követségi szintre emelték a külképviseleteket, bár azok élén továbbra is ügyvivői szintű diplomaták álltak, magyar részről sokat sejtető módon 1950 januárjától Mátrai Tamás volt államvédelmi alezredes. A legjelentősebb előrelépés a gazdasági kapcsolatok terén született. 1947 márciusában az elvi kereteket 15 esztendőre rögzítő fizetési, 1948 júniusában pedig egy kormányközi vegyes bizottság létrehozását is tartalmazó árucserre egyezményt írtak alá. Úgy tűnt, a megváltozott világpolitikai helyzet ellenére is sikerül helyreállítani a korábbi kapcsolatrendszerét.

1947 ősztől a nagyhatalmi ellentétek kiéleződése a kétoldalú viszony elhidegülését, az ausztriai magyar politikai és katonai emigráció titkosszolgálati figyelemmel kísérését, az államhatár aknazárral történő lezárását és a határőrizet fokozott, fegyverhasználattal járó megszilárdítását eredményezte. A határon szinte csak a szervezett akciók keretében, szovjet

közreműködéssel elrabortak, illetve a különböző okokból évekre internáltak jutottak át. A minimális párbeszéd csupán pénzügyi kérdésekben és a határon átívelő vasúti közlekedés működtetése ügyében maradt fenn. Míg a magyar diplomaták Bécsben kiterjedt tevékenységet folytathattak, a budapesti osztrák képviselőket szinte hermetikusan elzárták a külvilágtól. 1951-ben és 1952-ben még a magyar–osztrák labdarúgó mérkőzések is elmaradtak. Bár a vagyoni jogi kérdésekről Sztálin halálát követően, osztrák kezdeményezésre, 1953 nyarán szakértői megbeszélések kezdődtek, a tényleges enyhülés a kétoldalú kapcsolatokban csak lassan indult meg és vezetett 1954 júliusában a követi rangú ügyvivők helyett tényleges követek kinevezéséhez.

Az osztrák államszerződésre vonatkozó tárgyalások megkezdésével párhuzamosan a magyar pártvezetés új kihívásokkal szembesült. Egyszerre kellett szovjet útmutatás alapján a kapcsolatokat javítani, segíteni a közvetett moszkvai politikai befolyás fenntartását, ugyanakkor megteremteni Ausztrián keresztül a közvetlen gazdasági és kulturális összeköttetést a Nyugat felé, valamint a vasfüggönnyel továbbra is megakadályozni a határok átjárhatóságát. Az MDP Politikai Bizottsága 1955 nyarán részletes határozatot hozott a magyar–osztrák viszony normalizálásáról. A politikai (utazási könnyítések, elítéltek amnesztiája), gazdasági (vagyoni jogi tárgyalások, az áruforgalom erősítése) és kulturális (magyar levéltári megbízott bécsi kiküldetése) teendők rögzítése mellett Rákosi Mátyás pártfőtítkárral 1955. július 6-án – az addigi magyar diplomáciai gyakorlattal szakítva – még Karl Brauniast osztrák követet is fogadta. Első alkalommal került sor osztrák (egyáltalán egy nyugati) diplomata és magyar pártvezető közötti találkozóra.

Ennek hatására a viszony rendezése valóban lendületet vett. 1955. október 16-án került sor a 100. magyar–osztrák labdarúgó mérkőzésre, ahol 105 ezer néző előtt 6:1-es magyar győzelem született a Népstadionban. Bővült az idegenforgalom, javult a határ menti együttműködés, folytatódtak a vagyoni jogi tárgyalások, sőt 1956 márciusában politikai bizottsági elvi döntés, majd májusban minisztertanácsi határozat született a nyugati határ műszaki akadályrendszerének felszámolásáról, továbbá a határincidenseket kivizsgáló vegyes bizottság felállításáról és a 16 éven aluli határsértők kicseréléséről szóló egyezmény előkészítéséről. Miután a Külügyminisztérium kollégiuma – a belpolitikai merevség paradoxonaként, a korábbi bezárkózás felszámolása érdekében – júliusban teljes kívánságlistát tett le az asztalra, a határ mentén élőkben felébredt a remény, hogy visszaállhat a kishatárforgalom, a hazai közvéleményben pedig ismét felerősödtek a magyar semlegességgel kapcsolatos illúziók, ugyanakkor az osztrák fél óvatossággal követte a fejleményeket. Az aknamező és a drótsövény eltávolítása a teljes nyugati határszakaszon 1956. szeptember 20-ig befejeződött, ez tette lehetővé a forradalmat követően a lábbal szavazók számára az ország veszélymentes elhagyását.

A magyar forradalmi események hatására az osztrák kormány egyértelművé tette, hogy az önként felvállalt semlegességi státusz számára csupán katonai és nem politikai értelemben érvényes. 1956. október 28-án nyilatkozatban szólították fel a szovjet kormányt a harcok azonnali beszüntetésére, kilátásba helyezték, hogy Ausztria minden elkövet a magyarországi viszonyok normalizálása, a szabadságjogok helyreállítása és az európai béke megvédése érdekében. A különböző karitatív szervezettel együttműködésben útnak indított élelmiszer- és

gyógyszerszállítványok szétosztását Budapesten az osztrák követség intézte Walter Peinsipp követ irányításával. A szovjet beavatkozás hírére az osztrák kormány újabb rendkívüli ülésén döntött a várható menekültek befogadásáról és a szükséges pénzügyi fedezet biztosításáról. Erre válaszul a teljes szovjet blokk a jobboldali magyar emigráció aktív részvételét és a semleges Ausztrián keresztül történt nyugati beavatkozást jelölte meg a forradalom okaként. Az akuttá vált menekültügy kapcsán nyilatkozatháború robbant ki a két fél között, míg Julius Raab kancellár Magyarország semlegesítésének kérdését taglalta egy rádióbeszédben, addig Budapesten rendőri blokád alá vonták az osztrák külképviseletet és a követet is inzultálták. 1957 tavaszán a nyugati és déli határokon visszaállították az aknazárat.

Az államszerződés aláírása, a magyar forradalom és a szuezi válság utáni újabb szovjet *deus ex machinához*, Anasztaz Mikojan miniszterelnök-helyettes 1957. áprilisi bécsi látogatásához – amely nem csupán az enyhülés és a leszerelés kérdéseiben való állásfoglalást, hanem a bilaterális kapcsolatokat illető iránymutatást is tartalmazott – fűződő optimizmus az aknazár lélektani terhe mellett rövid idő alatt foszladozni kezdett. 1958-ban az ENSZ Közgyűlésén a politikai foglyok számára amnesztiát sürgető Leopold Figl osztrák külügyminiszter világosan értésére adta Sík Endrének, a magyar diplomácia szintén New Yorkban tartózkodó vezetőjének, hogy bármilyen magyar gesztus esetén lehetőséget lát a diplomáciai tárgyalások újrakezdésére. Miután azonban a következő évben több kisebb adminisztratív lépés történt a rendezés felé vezető úton, a konzervatív polgári erők ausztriai megerősödése és a magyar vezetéssel szembeni határozottabb fellépés kijózanító hatása, illetve Nyikita Hruscsov 1960. nyári bécsi látogatásába vetett hit szertefoszlása ismét a provokációkkal, jegyzékváltásokkal, kölcsönös sajtótámadásokkal kísért konfrontáció felé terelte a feleket.

A holtpontról való elmozdulást az jelentette, hogy a magyar fél 1962 elején félretette a magas szintű politikai kapcsolatok megteremtésére vonatkozó presztízs célú korábbi követeléseket, és nyitottnak mutatkozott a kölcsönös kezdeményezésekre. Májusban Julius Raab volt kancellár, a Szövetségi Kereskedelmi és Iparkamara elnöke az első Budapesti Nemzetközi Vásár megnyitására a magyar fővárosba érkezett és az osztrák pavilonban nem csupán kezét fogott, de koccintott is Kádár Jánossal, megtörve ezzel a Magyarország elleni sokéves bojkottot. A határ menti kapcsolatok felvételének látványos eseménye volt, amikor 1963 nyarán több ezer osztrák érkezett 24 órás vízumengedéllyel a Soproni Ünnepi Hetekre. Miután 1964-ben a vagyoni jogi vitában a Politikai Bizottság és a Minisztertanács is megadta a felhatalmazást az egyezmény aláírására, elhárultak az utolsó akadályok is a kapcsolatok rendezésének útjából.

A Bruno Kreisky külügyminiszter vezette osztrák küldöttség 1964. október végi budapesti látogatásával, a vagyoni jogi és a határügyi egyezmény, illetve számos egyéb megállapodás aláírásával és a külképviseletek nagykövetségi rangra emelésével a magyar–osztrák kapcsolatok új fázisba léptek, és Bruno Pittermann alkancellár, szocialista pártelnök 1965. januári budapesti, illetve Péter János külügyminiszter 1965. áprilisi bécsi látogatásával együtt végleg lezárták az 1956 utáni, konfliktusokkal terhelt időszakot. A békés egymás mellett élés megvalósítását hangsúlyozó szovjet külpolitikához való alkalmazkodáshoz, a kölcsönös előnyöket kínáló gazdasági együttműködés lehetőségéhez, a Bécsben megtestesülő nemzetközi

diplomáciai mozgástér és a „nyugati világ” csábításához a közös múlt iránti felszínes nosztalgia is társult. Az 1965. május 11-i határozat a nyugati határszakaszon szükséges műszaki jelzőrendszer kiépítéséről az enyhülési folyamat szerves, jelentős lélektani hatását, noha presztízscsökorből szerény nyilvánosságot kapott lépése volt.

Az Osztrák Néppárt győzelme az 1966. márciusi parlamenti választásokon sem vetette vissza a szomszédügyi kapcsolatok további rendezését. Josef Klaus kancellár külpolitikája nem különbözött legélesebb kritikusaétól, egykori miniszterétől, majdani utódáétól, Bruno Kreiskyétől, aki meghatározó szerepet játszott a párbeszéd kialakításában. A néppárti kormányfő budapesti látogatása 1967 májusában az 1867-es kiegyezés centenáriumán, ünnepélyes külsőségek közepette zajlott le. Az első, Magyarországra látogató nyugati miniszterelnököt az MSZMP székházában fogadta Kádár János. A számos terítékre került kérdés sorában döntés született egy magas szintű állandó vegyes bizottság felállításáról, amely folyamatosan kidolgozza és megvitatja a további együttműködésre vonatkozó javaslatokat. Miután a Varsói Szerződés csapatainak csehszlovákiai bevonulása némileg késleltette a továbblépést, a Fock Jenő miniszterelnök vezette kormányküldöttség 1969. decemberi bécsi látogatása tovább építette a két ország gazdasági kapcsolatait. A kis lépések politikájának következő elemeként 1970 júniusában, 1971 nyarán és 1972 októberében immár a két államfő, Losonczy Pál és Franz Jonas találkozására is sor került.

A második világháború utáni két évtizedben a bilaterális viszonyban a konfliktusok rendezése és a jó szomszédtság megteremtése volt napirenden, a következő negyedszázadban pedig sikerült a tartós politikai bizalom légkörében – olykor a szovjet tőrésatárt is súrolva – egy minden területre kiterjedő, széles körű együttműködést megvalósítani. Kreisky 1973 márciusában, immár az egypárti szocialista kormány kancellárjaként népes delegáció élén Budapestre látogatott. A megbeszéléseken európai biztonsági és regionális együttműködési kérdések mellett kiemelt figyelmet fordítottak a szakminisztériumok közötti, illetve a tudományos-műszaki kooperáció erősítésére, továbbá az idegenforgalmi fejlesztések szükségességére. Csupán az osztrák állampolgárok vízumkényszerének eltörlesztésében és a kishatárforgalom visszaállításában nem sikerült előrelépést elérni. Mind országosan, mind a határ menti területeken bővültek a kulturális és sportkapcsolatok.

Folyamatossá váltak a politikusi látogatások és a különböző intézményi, szakmai és lakossági találkozók. A magas szintű eszmecseréket a határtérségbe, az egykor Európa löporos hordójának számító Sopronba és környékére helyezték át. Lázár György 1976. tavaszi ausztriai útját, illetve Kreisky szeptemberi félhivatalos budapesti kirándulását követően került sor Kádár János nagy visszhangot kiváltott hivatalos bécsi vizitjére 1976 decemberében. Kommunista pártvezető, aki nem állam- és kormányfő, első alkalommal látogatott hivatalosan Ausztriába, ráadásul a kelet-nyugati kapcsolatok hűvössé válásával egy időben. Az együttműködés újabb formáinak megtalálása mellett a találkozó nyomán elvi döntés született az Osztrák Szocialista Párttal történő, az osztrák kommunisták részéről több ízben kritikával illetett kapcsolatépítésről és a Néppárt funkcionáriusainak meghívásáról. Előbbivel a pártkapcsolatok valóban a legmagasabb szintre léptek, de az ellenzéki konzervatívok sem hiányoztak a magyar politika horizontjáról. Ugyancsak az 1976-os tárgyalásokon merült fel az olajárrobbanás hatásaitól

nyilván nem függetlenül az energetikai ellátórendszer közös, a beruházási költségek és környezetvédelmi aggályok miatt végül meghiúsult fejlesztése is.

1978 februárjában megállapodást írt alá a két fél a magyarországi idegenforgalmi fejlesztésekhez (szállodaépítés, határállomás- és repülőtér-korszerűsítés) nyújtandó osztrák hitelről. Ennek köszönhetően épült meg, illetve korszerűsödött tíz budapesti és két soproni szálloda, megújult a hegyeshalmi és a kópházi határátkelő, a ferihegyi repülőtér forgalmi épülete, a budapesti Kongresszusi Központ és más létesítmények. Miután 1979 elejétől a vízum helyére az egyszerűsített beléptetési rendszer lépett, ugrásszerűen megnőtt a Magyarországra látogató osztrákok száma, miközben a magyar állampolgárok devizagondokkal magyarázott utazási korlátai nem csökkentek. Kreisky újabb, 1981-es budapesti látogatását ismét nagy médiafigyelem kísérte, olyannyira, hogy az európai sajtó, az Osztrák-Magyar Monarchiát megidézve, már az „új K und K” (Kreisky és Kádár) eljövételéről cikkezett.

A szocialista-szabadságpárti koalíció kancellárja, Fred Sinowatz első külföldi útja Budapestre vezetett, ahol elvi megállapodás született a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer tervezésében és kivitelezésében, illetve a magyarországi telefonhálózat modernizálásában való osztrák részvételtől. Előbbiről 1986. május 28-án a magyar költségvetés hosszú idejű tehermentesítését, illetve az osztrák építőipari és gépgyártó kapacitás kihasználását, és a munkanélküliség csökkentését biztosító három magánjogi szerződést írtak alá. Szigorú titoktartás mellett további megállapodásokat készítettek elő az előző évben kis híján a csőd szélére került magyar gazdaság megsegítésére. Ezek eredményeként 1984 júliusában jegyzőkönyvet írtak alá a gazdasági együttműködés kiszélesítéséről, illetve miniszteri emlékeztetőben rögzítették egy újabb kedvező kamatfeltételekkel folyósítandó hitel felhasználási feltételeit.

A bécsi követség és a határ menti megyék vezetői folyamatosan kiemelt figyelemben részesítették Burgenlandot, 1985 decemberében Kádár János egy Rudolf Kirchschräger osztrák szövetségi elnökkel tartott ruszti találkozó után a Burgenlandi Magyar Kultúregyesület vezetőivel is elbeszélgetett. A politikai és gazdasági kapcsolatrendszert számos kulturális esemény (ausztriai magyar kultúrhetek, mengersdorfi kultúrtörténeti szimpózium, schlainingi történeti konferencia, munkásmozgalom-történeti kutatások) tette teljessé. A bécsi Collegium Hungaricum és a budapesti Osztrák Intézet fővárosokon túlra is kiterjedő, az országképek megváltoztatását célzó munkáját a tudományos-műszaki (1972) és a kulturális és tudományos együttműködési (1977), illetve a sportra is kiterjedő (1977) egyezmények foglalták keretbe.

Miközben Ausztria 1986-ban visszatért a szocialista-néppárti nagykoalícióhoz, Magyarországon is változások érlelődtek. Franz Vranitzky osztrák kancellár a határ- és rendszerátlépő projektek jelentőségét hangsúlyozva 1989 februárjában Nagycenken Németh Miklós miniszterelnökkel a magyarországi reformfolyamatról és a világkiállítás melletti elkötelezettségről egyeztetett. A szabaddá váló határok jelképévé az 1988-ban bevezetett és minden elképzelést felülmúló bevásárló-turizmust eredményező „világútlevél” mellett Horn Gyula és Alois Mock külügyminiszterek drótsövénnyel-átvágása (1989. június 27.) és a Páneurópai Piknik eseményei (1989. augusztus 19.) váltak. Az osztrák kormányzat és pártok konzultációk sorozatával jelentős segítséget adtak az MSZMP és a kormányzat vezetőinek, és

az újonnan alakuló demokratikus pártoknak. Az 1990 tavaszán bekövetkezett fordulat új alapokra helyezte a két ország viszonyát, melynek keretében a nagyreményű tervek füstbe mentek és a korábbi „modell” elvesztette jelentőségét.

*

Habsburg Ottó, aki végigélte és a saját eszközeivel formálta is az elmúlt század történéseit és – bár hosszú évtizedekig egyik ország területére sem léphetett be – a kétoldalú kapcsolatokban is folyamatosan szerepet játszott, száztiz évvel ezelőtt született. Ebből az alkalomból az ArchívNET közölt egy írást az egykori trónörökös 1930-as évekbeli Anschlussellenes tevékenységéről. Az egyetlen hozzászólás arra szólította fel a folyóirat szerkesztőségét, hogy „ne reklámozza a magyarirtó Habsburgokat”. Ez a komment igazolja, hogy az egymás iránti érdeklődés megcsappanása teret enged a mítoszok továbbélésének, és van még bőven teendő mind az 1918 előtti, közös birodalmon belüli, mind az 1918 utáni, immár önálló államok közötti kapcsolatrendszer megfelelően árnyalt és tényszerű bemutatása terén.

Már csak azért is, mert máig „*van valami belső összetartozás-érzet a két ország között*” – írta 1989 februárjában a *Magyar Nemzet*. „A magyar romantika és az osztrák tárgyyszerűség” kapcsolata ígéretesen alakult a tárgyalt korszak végén. 1987 szeptemberében a két ország vezetői közösen nyilvánították ki készségüket az 1995-ös Bécs–Budapest világkiállítás közös megrendezésére, összekötve a rendezvényt a magyar honfoglalás 1100. és az osztrák államiség 1000. évfordulójának megünneplésével. A „Hidak a jövőbe” szlogen a vasfüggöny eltűnésével már nem ígérkezett annyira érdekesnek, ezért Bécs 1991-ben kiszállt a projektből. Az önálló budapesti expót pedig a pártpolitikai csatározások és a gazdasági realitás sodorta el, így az 1873-as bécsi világkiállítást nem követhette az 1996-os budapesti. Bécs máig meghatározó viszonyítási pont, bár az Osztrák-Magyar Monarchiát sohasem követte Magyar-Osztrák Monarchia, csupán egy „második kiegyezés”, összességében csak a labdarúgásban billen felénk a mérleg nyelve.